

FRANSUZ VA O'ZBEK TILLARIDA “ ARGENT”, “PUL” TUSHUNCHASINING PAREMIOLOGIK TAVSIFI

Xudayarova Leninza Aminbayevna,

O'zDJTU Nazariy fanlar kafedrası stajyor o'qituvchisi

Raximova Gulsanam Ashirbekovna,

O'zDJTU Nazariy fanlar kafedra mudiri, f.f.f.d. (PhD), dotsent

Xudayarova Quvonch Aminboyevna,

O'zMU 1-kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada fransuz va o'zbek tillarida frazeologik birliklarida, maqol fondida “pul” tushunchasining anglatadigan bir necha ma'nolarini ochib berdik. Shu bilan birgalikda, ma'naviy, axloqiy munosabatlar g'oyasining fransuz va o'zbek turg'un birliklari fondida qanday aks etganligi va ushbu toifalarni ifodalashning lingvistik vositalarining tipik shaklda qanday amalga oshirilganligini ko'rish imkonini berdi.

Kalit so'zlar: paremiologik tavsif, lingvistik tasvir, ichki shakl, mentalitet, tarixiy, psixologik, psixolingvistik, interpretativ.

АННОТАЦИЯ

В данной статье мы раскрыли несколько значений понятия «деньги» во французском и узбекском языках во фразеологизмах и пословицах. В то же время это позволило увидеть, как в фонде французских и узбекских устойчивых единиц отразилась идея духовно-нравственных отношений и как языковые средства выражения этих категорий реализовались в типовой форме.

Ключевые слова: паремнологическое описание, языковой образ, внутренняя форма, менталитет, историческое, психологическое, психолингвистическое, интерпретирующий.

KIRISH

Dunyoning paremiologik tasvirida – dunyoning umumiy lingvistik tasvirining tarkibiy qismlaridan biri- xalqning o'zi va atrofdagi haqiqat haqidagi g'oyasining yorqin aksini topishi tushuniladi.

Dunyoning maqollari olami 2 planda shakllanganda, ma'noni ifodalash ma'nosi ya'ni maqolning ichki shakli va usuli bilan o'zaro bog'liq. Agar ma'no va ichki shakl bir-biri bilan to'g'ri keladigan bo'lsa bu 2 ta reja birlashtiradi, agar ular bir-biriga to'g'ri kelmasa, tasviri 2 barobar chiqadi. Bir tomondan maqolning ma'nosi odamlarning ma'lum bir bo'lagi haqidagi ma'lum bilimlarni ko'rsatadi. Voqelik va

ularning unga bo'lgan munosabati, aksincha ichki shakli, xalqqa xos bo'lgan birlashmalarining yo'nalishini aks ettiradi.

Maqollar asosida mentalitetni qiyosiy o'rganish, avvalo dunyoning tegishli maqol sur'atlarini qayta tiklash va ularni faqat til faktlari asosida taqqoslashni o'z ichiga oladi. Chunki aynan shu tilda tarixiy, psixologik, psixolingvistik va boshqa ma'lumotlar bilan belgilanadi. Ma'lum bir til mentalitetining shakllanishini aks etadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Mahalliy, milliy va madaniy lazzat barcha tilning maqollariga xosdir. Shuning uchun bunday biz fransuzcha maqol va mat'al fondidagi pul tushunchasini konsepsiyalashtirishga to'xtalamiz.

1. Pul –pulni jalb qiladi. Pul ega bo'lishlik yoqimlidir.

L'argent attire l'argent -pul pulni chaqiradi; **L'eau va toujours à danser la rivière** (suv doim daryoga oqadi)- Pul pulni paydo qiladi. **Beau danser à qui fortune sonne, Il roule sur l'or et sur l'argent.**

2. Pul juda kuchli emas, unga hamma narsani ham sotib olib bo'lmaydi. **Mieux vaut manquer d'argent que d'ami** -do'stdan ko'ra pul yo'qotish yaxshiroq; **Mieux vaut ami en voie que denier en courroie. (en courroie= la bourse)** (cho'ntagdagi puldan ko'ra yaxshi do'st topgan yaxshiroq)-do'st puldan qadrliroq. **Graisiez les bottes d'un vialan, il dira qu'on les lui brûle** -yaxshilikka yomonlik bilan javob berish;

3. Puldan ko'ra yaxshiroq va qimmatroq narsalar bor.

Bonne renommée vaut mieux que ceinture dorée-Yaxshi obro' oltin kamardan yaxshiroq; **Contentement passé richesse; est riche qui est content** (yaxshi shon-shuxrat boylikdan yaxshiroq)- Farovonlik boylikdan afzal; **L'honneur vaut mieux que l'argent** (hurmat pulga qaraganda qimmatroq)- Hurmat puldan qimmat; **Il vaut mieux être léger de bourse que d'esprit** (Aql-hushga qaraganda bo'sh hamyonga ega bo'lish osonroq); Aqldan ortiq boylik yo'q. **Santé passé richesse** (Sog'liq keyin boylik) – Sog'lik boylikdan afzal.

4. Pul o'tkinchi, u keladi va ketadi.

Le temps, c'est de l'argent (Vaqt- bu pul)- Vaqt –puldir. **L'argent est bon pour rouler** (pul aylanib turganda yaxshi) Pul yashaydi; **L'argent d'autrui nul n'enrichit; bien mal acquise ne profite pas: mal gagné, mal dépensé** (birovning puli foyda keltirmaydi) Noqonuniy daromad foydali emas.

5. Pul ko'p narsani qilishi mumkin, u yomonlik, shumlik, u insonni qul qiladi. **Clé d'or passé partout.** (oltin hamma joyga o'tadi)- Oltin umumiy kalitdir; **Rien de plus éloquent que l'argent comptant** (hech narsa puldan balandroq gapirmaydi); Ko'p gapirmay puldan cho'zing. Quruq gap og'iz teshar; **Clé d'or ouvre toutes les**

portes (oltin barcha eshiklarni ochadi). Oltin gapirmaydi, lekin barcha ishlarni qilishga qodir; **Homme chiche n'est jamais riche** (xasis odam hech qachon boyimaydi)- Ziqna boydan tilanchi kambag'al yaxshiroq; **Il fendrait un cheveu en quatre** (u sochlarini 4 ga ajratdi)- Ziqna odam o'zini bir tiyin uchun bo'g'ib o'ldiradi; **L'argent est le nerf de la guerre** (Pul urushning asabidir)- xazinasiz urush bo'lmaydi.

6. Pul o'zi bilan g'am tashvishni olib keladi.

Sac plain dresse l'oreille (hushyor bo'ling sumka to'la) – boyning halovati yo'q; **Qui terre a guerre a** (kimda yer bo'lsa, urush bo'ladi)- daromad muammosiz bo'lmaydi;

7. Sevgi va pul tushunchasi o'rtasidagi munosabatlar.

Argent fait rage, amour, mariage. (pul g'azab, xusumat, sevgi va turmushga sabab bo'ladi)- Sevgidan sovg'a qimmatdir.

8. Pul donolik va tejamkorlikka o'xshaydi.

Il faut garder une poire pour la soif (chanqoqni qondirish uchun nokni saqlab qo'ying)- ehtiyojningiz uchun pul tejang; **Bonne est la maille qui sauve un denier** (Dinorni qutqargan katak yaxshi) qora kun uchun pul tejang; **Économie vaut profit** (jamg'arma foyda keltiradi)- Tejamkorlik boylikdan afzal; **Économie de bouts de chandelles** (sham yorug'ida saqlash) – Uyumga sarflagan narsangizni maydalashda yig'ib bo'lmaydi. **Par savoir vient avoir** (bilish bu ega bo'lish)- Aql bilan barcha to'siqlarni yengish mumkin. **Celui qui n'est pas beau à 20 ans, ni fort à 30 , ni riche à 40, ni sage à 50 ne sera jamais ni beau, ni fort, ni riche, ni sage** -Kimdakim 20 yoshida chiroyli, 30 yoshida kuchli, 40 yoshida boy, 50 yoshida aqlli bo'lmasa, hech qachon chiroyli, kuchli, boy, aqlli bo'lmaydi; **Denier sur denier la maison se batit** (dinordan dinordan uy quriladi)-Narvonni tepasiga birdan chiqaolmaysan; **Goutte à goutte on emplit la cave** (tomchi tomchilab yer to'lani to'ldiramiz)- Toma toma ko'l bo'lur; **La pierre va toujours au tas** (tosh har doim uyumga boradi)- Pulni bir tiyinigam ham tegmay tejash; **Les petits ruisseaux font les grandes rivières** (kichik oqimlar katta daryolar hosil qiladi)- don-to'da, bir tomchi-dengiz; **Plaie d'argent n'est point mortelle** (pul jarohatlari o'lik emas)- Men bo'lsam, pul bo'ladi; pul bosh emas-bu foyda ; **Qui vit sans compte, vit à honte** (kim hisobsiz yashasa, u sharmandalikda yashaydi)- hisob -kitobsiz yashab bo'lmaydi.

9. Pulning yetishmasligi (ayniqsa qarzlari) - muhtojlik, qashshoqlik, do'stlikni yo'qotish.

Cent ans de chagrin ne payeraient pas un liard de dettes (yuz yillik qayg'u qarzlarni bir liardini ham to'lamaydi)- Qarzlarni to'lashda qayg'u ko'z yoshlari yordam bermaydi; **Couche-toi sans souper, et tu te trouveras le matin sans dettes**

(ovqatsiz uxla, ve ertalab sen o'zingni qarzsiz hisoblaysan)- Kechki ovqatsiz yoting va qarzsiz ertalab o'zingizni topasiz; **Le créancier hérite le premier** (qarz beruvchi odam birinchi navbatda merosxo'r oladi)- Qarz – birinchi merosxo'rdir. **Prendre à credit cause dépit** (Qarz olish-bu g'azabning sababi)- Qarz qichqirmaydi, lekin uxlatmaydi; **Qui paie ses dettes s'enrichit** (kim o'zini qarzini to'lasa boyiydi)- Qarzdin qutulsangiz xursand bo'lasiz; **Dettes et misère sont voisines** (qarz va qashshoqlik qo'shnidir)- Qarzlarni muammo bilan birga yashaydi; **Qui donne à credit perd son bien et son amie** (kim qarz bersa, u o'zini tinchligini va do'stini yo'qotadi) – Qarz berish – do'stlikni yo'qotish; **Pauvreté n'est pas vice; mais c'est une espèce de ladrerie, chacun la fuit** (qashshoqlik illat emas, lekin hamma undan qochadi)- Pulning yo'q bo'lganda eng katta muammo eng qashshoqligidir; **Grand merci ne remplit pas la bourse** (katta rahmat hamyon to'ldirmaydi)- Puldan ko'ra ko'proq maqtov; **Les services ne se payent pas en paroles** (xizmatlar so'zlar bilan to'lanmaydi)- quruq rahmat bo'lmaydi;

10. Pul olish usullari individual ravishda ishlab chiqilmagan.

L'argent n'a point de maître (pulning xo'jayini yo'q) – Pulda hech qanday belgi yo'q; **L'argent n'a pas odeur** (pulda hid yo'q)- Pul hidsizdir; **On prend son bien où on le trouve** (mablag'larimizni topgan joyimizga olib boramiz)- Bir nimani topsak, shunda yig'amiz; **Artisan qui ne ment n'a métier entre gens** (yolg'on gapirmagan odamning odamlar orasida o'rni yo'q)- Narsangizni maqtamasangiz sota olmaysiz.

11. Pul- aldoqchi, ahmoqlik, vijdonlik va yaxshi fazilat bilan kelisha olmaydi.

Un âne chargé d'or ne laisse pas de braire (oltin bilan to'ldirilgan eshak hangrashdan to'xtamayapti)- Ahmoqni boy qil, shunda u hammasini ko'taradi.

Grand plaideur n'est jamais riche (katta sudlanuvchi hech qachon boyimaydi)- sudga oyog'ingiz bilan, cho'ntagingizga qo'lingiz bilan; **Long procès, vendage à l'avocat** (uzoq tortishuv advokatgacha)- u gapni indallosini aytdi; **Faire du cuir d'autrui large courroie** (birovning terisidan keng kamar qilish)- Birovning yaxshisini oshirish; **Promettre monts et merveilles** (tog'lar va mo'jizalarni va'da qiling)- oyni olib beraman deb va'da berish;

12. Pul bu ish va boylikdir.

Chacun doit vivre de son métier (har kim o'z ishi bilan yashashi kerak)- Har kim o'z mehnatidan pul topadi; **La demande fait la hausse** (talab narxning ko'tarilishini keltirib chiqaradi)- talab nima, narx qanday; **On n'est jamais mieux servi que par soi-même** (hech kim o'zingizdan yaxshiroq xizmat ko'rsatolmaydi) – o'zingni ishing birinchi foyda; **Jamais paresseuse n'acquiesce la richesse** (dangasa odam hech qachon boylikka ega bo'lmaydi)- Agar dangasa bo'lsangiz, quruq qo'l bilan

qaytasiz. **Celui qui travaille mange la paille, celui qui ne fait rien mange le foin** (ishlagan kishi somon yeydi, ishlagan pichan)- ishlagan tishlaydi;

Qui a métier, a renté (hunarga ega bo'lgan kishi, daromadga ega bo'ladi)- hunarli kishi hor bo'lmas; **Le travail est pour les hommes un trésor** (mehnat odamlar uchun xazinadir);

13. Pul bekorga to'lanmaydi.

Selon l'argent la besogne (bekorga hech narsa qilma); **On ne fait rien pour rien** (bekorga hech narsa qilmang)- hech narsa uchun hech narsa qilmang;

Biz tejamkorlikni fransuzlarning o'ziga xos xususiyati ekanligini ko'rsatadigan bir qator maqollarni aniqladik. **Un sou épargné est un sou gagné** (tejalgan su- ega bo'lgan su); **Bonne est la maille qui sauve un denir** (mis chaqaning eng yaxshisi bu saqlangan dinor); **Économie vaut profit** (tejamkorlik foydalanishga arziydi); **L'argent ne se trouve pas sous le sabot d'un cheval** (pul ot tuyoqlari ostida yotmaydi);

Ammo shuni e'tiborga olish kerakki, tejamkorlik zahmatni anglatmaydi, uni tejamkorlikni shakli deb hisoblash mumkin, shuning uchun faqat tejamkorlikga qarshi turish haqida gapirish mumkin (ijobiy sifat) – **Ce qui abonde ne vicie pas** (cho'ntangizidagi pul ortiqcha bo'lmaydi) ochko'zlik- **Homme chiche n'est jamais rich** (ziqna odam hech qachon boyimaydi); **Ce que chiche épargne, large le dépense** (ziqna boy odam tilanchidan kambag'aldir); **Il fendrait un cheveu en quatre** (U sochlarini 4 ga ajratdi); E'tibor bering 4 raqami fransuz tilining maqollari va so'zlarida juda ko'p uchraydi. Ushbu maqollar guruhi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, cheklangan sharoitda - pul yetishmasligida qarz. bo'lgan odamning mavqeini tavsiflaydi. **Cent ans de chagrin ne payeraient pas un liard de dettes** (yuz yillik qayg'u qarzlarning bir liardini ham to'lamaydi); **Faute d'argent, c'est douleur non pareille** (pul etishmasligi - shunga o'xshash og'riq); **Faire du cuir d'autrui large courroie** (birovning terisidan keng kamar qilish)- Birovning yaxshisini oshirish); **Qui donne à credit perd son bien et son amie** (kim qarz bersa, u o'zini tinchligini va do'stini yo'qotadi);

XULOSA

Umuman olganda “pul” tushunchasining frazeologik sohasi milliy va madaniy hususiyatga ega. Fransuz va o'zbek tillarida “pul” tushunchasining frazeologik sohasining tuzilishi o'z ichiga, eng yaqin atrof-muhit va uzoq periferiyaga ega.

Fransuz va o'zbek idiomatikasidagi “pul” tushunchasini taqqoslashda tushuncha frazeologiyasining muhim jihatlari ko'zga tashlanadi: umumiy jihati shundaki, idiomatikada o'rganilayotgan tushuncha leksiklashtirilganidan farqli ravishda butunlay antropotsentrikdir; ikkita tilda ham nisbatan kichik real ma'nolar to'plami

idiomalarning ichki shaklining boy tasviri bilan qoplanadi; ikkita madaniyatda “pul” tushunchasi katta miqdorda namoyon bo’ladigan boylik, oltin va boshqa moddiy qadriyatlarning ko’payishini oladi va bu holatda hayot oson, yoqimli va beparvo tuyuladi. Shunday qilib, frazeologik (idiomatik) fon, leksikdan farqli o’laroq, konseptual bo’lmagan semantik bo’laklarni murakkab tarzda, odatda uning barcha tarkibiy qismlari bilan bo’linmaslikda, frazeologiyaning asosiy tabiati - idiomatiklikka javob beradi.

“Pul” tushunchasining paremiologik ko’rinishi ularning mavjudligining lingvistik qatlamdan matnli (interpretativ) qatlamiga o’tish zonasini tashkil qiladi. Biz fransuz va o’zbek tillaridagi paremiyalarni tahlil qilish natijasida biz bu tillaridagi paramiologiyalarni tushunishda qarama-qarshiliklar va o’zaro eksklyuziv bayonotlarning murakkab tarmog’ini tashkil etishini ta’kidlaymiz. Bizning namunamizdagi maqollar fransuz va o’zbek lingvistik ongining pulga bo’lgan munosabatini taxminan bir xil tarzda izohlaydi va bu maqollar ijobiy munosabatni tavsiflaydi, ularga munosib munosabatda bo’lish uchun tavsiyalarni o’z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Mamatov A.E. O‘zbek tili frazeologiyasi. – T., 2019.
2. Dictionnaire de l’argot. J.-P. Mével, Larousse, 1992.
3. Dictionnaire des expressions et locutions. A. Rea, S. Chantreau. P., 1984.
4. Бабкин А.М. Фразеология и лексикография // Проблемы фразеологии. М.;
5. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М.: Изд-во иностр. Лит., 1955.
6. Богин Г. И. Модель языковой личности в её отношении к разновидностям текстов. Л., 1984.